

- включення до Господарського кодексу України правових норм, пов'язаних із уведенням технології до складу об'єктів господарського обороту;
- внесення змін до чинних нормативно-правових актів із метою включення технології до складу інвестицій (об'єктів інвестиційних відносин);
- затвердження оновленої редакції наявного порядку державної реєстрації технологій (що буде базуватися на проведенні наукової експертизи технології), створення єдиного державного реєстру технологій, права на які можуть бути реалізовані їх розробниками.

Реалізація окреслених заходів нормативного розвитку чинного правового поля України дозволить забезпечити чіткий правовий статус технології, відмежувати її від схожого інтелектуального доробку, який не дасть змоги забезпечити досягнення аналогічного результату або й взагалі може призвести до абсолютної економічної недоцільності їх промислового використання.

У будь-якому разі наявне нормативне регулювання не здатне забезпечити розв'язання завдань, які ставляться виробничим сектором національної економіки, і потребує негайного докорінного реформування та вдосконалення.

2.2. Особливості правового статусу суб'єктів і учасників відносин, пов'язаних з інвестуванням технологій в Україні

Сучасна юридична наука досить багато уваги приділяє поняттю суб'єктів та учасників інвестиційних відносин. Серед досліджень слід назвати праці О. М. Вінник, Р. Б. Шишки, Ю. М. Жорнокуя. Але до цього часу ніхто з науковців не розробляв питання суб'єктів та учасників відносин, пов'язаних з інвестуванням технологій.

Оксана Мар'янівна Вінник, зокрема, відзначає, що суб'єктами інвестиційних правовідносин є інвестори та інші учасники інвестиційної діяльності. При цьому, посилаючись на положення ч. 2 ст. 5 Закону «Про інвестиційну діяльність», науковець визначає інвесторів як таких учасників інвестиційної діяльності, що приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. У свою чергу, інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також

2.2. Особливості правового статусу суб'єктів і учасників відносин, пов'язаних...

виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності. Залежно від виду інвестицій (портфельні, фінансові або стратегічні, внутрішні чи зовнішні) відповідно розрізняють портфельних, фінансових і стратегічних інвесторів, а також внутрішніх та іноземних.

О. М. Вінник наводить також класифікацію інвесторів, поділяючи їх на окремі категорії, а саме:

- 1) за Законом України «Про режим іноземного інвестування» — іноземний інвестор;
- 2) за Законом України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» (п. 1 ст. 11) — недержавний інвестор;
- 3) за Законом України «Про майнову відповідальність за порушення умов договору (контракту) про виконання робіт на будівництві об'єкта» (ст. 1) — інвестор у сфері капітального будівництва;
- 4) за Законом України «Про Державну програму приватизації» (ст. 10) — промисловий інвестор [7, с. 24].

Автор [2, с. 24] стверджує те, що, залежно від форми інвестування, необхідно виділяти певні види інвесторів, зокрема корпоративні, інвестори в капітальному будівництві, інвестори у сфері інноваційної діяльності, інвестори в процесі приватизації та інвестори-концесіонери тощо.

На думку О. М. Вінник, крім інвесторів, учасниками інвестиційних правовідносин можуть бути:

- виконавці — суб'єкти господарювання, що здійснюють практичні дії щодо реалізації інвестицій (наприклад, проектні, будівельні, впроваджувальні та інші організації, що виконують роботи, виготовляють продукцію, надають послуги, необхідні для реалізації інвестицій);
- банки та інші фінансові структури, що надають кошти для вкладення інвестицій;
- інвестиційні інститути, серед яких чільне місце посідають інвестиційні фонди та інвестиційні компанії, довірчі товариства (виконують роль фінансових посередників на ринку інвестицій);
- органи державного, регіонального, галузевого, міжгалузевого, господарського управління (господарські міністерства та відомства, виконкоми місцевих рад народних депутатів, господарські об'єднання тощо);

- органи державного регулювання у сфері інвестиційної діяльності (у т. ч. Державний комітет України у справах архітектури, містобудування та житлової політики) [2, с. 1–20].

Вивчаючи визначальні аспекти правового статусу суб'єктів та учасників інвестиційних відносин, Юрій Миколайович Жорнокуй указує на те, що головними суб'єктами інвестиційних відносин є інвестори і реципієнти інвестицій, що діють на принципах приватного права: юридичної рівності, свободи волевиявлення, свободи договору тощо [32, 37]. При цьому автор розподіляє всіх суб'єктів інвестиційних відносин залежно від функцій, які вони виконують, і виділяє такі їх категорії:

- інвестор;
- реципієнт;
- інвестор та реципієнт водночас;
- суб'єкти, що виконують допоміжні функції, пов'язані з наданням послуг або виконанням робіт із метою реалізації інвестиційних проектів [32, 37].

Юрій Миколайович Жорнокуй відзначає те, що особливе місце серед суб'єктів інвестиційної діяльності займає держава в особі уповноважених державних органів. Специфіка такого правового становища полягає у виконанні низки функцій, які, залежно від виду правовідносин, можуть мати різну правову спрямованість. Держава бере участь в інвестиційному процесі як безпосередньо, через державний сектор економіки, так і побічно, через свої інституції: органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, НБУ, Фонд державного майна, Антимонопольний комітет України.

Із такою позицією можна погодитися, особливо якщо виходити із змісту державного впливу, який має здійснюватись у сфері обігу технологій. Так, на сьогодні оголошений нашою країною шлях економічного розвитку відбиває стратегічний державний інтерес до масового впровадження високих (наукоємних) технологій у всі сфери суспільного виробництва, технологічного оновлення виробничих ресурсів, створення необхідних умов для появи «технологічного поштовху» розвитку національної економіки, закріплення правових, організаційних, економічних умов для визначення технології як комерційного товару, утворення інноваційної економіки, що ґрунтується на провідних у світовому масштабі технологіях. Реалізація такої мети зумовлює досить «жорсткі» за своєю природою важелі державного впливу на відносини, пов'язані з трансфером технологій. Так,

2.2. Особливості правового статусу суб'єктів і учасників відносин, пов'язаних...

чинне законодавство України в ст. 12 Господарського кодексу України визначає основні засоби регулюючого впливу держави на ті або інші суспільні відносини, у нашому випадку на відносини, пов'язані з трансфером технологій, а саме:

- (а) державне замовлення, державне завдання;
- (б) ліцензування, патентування, квотування;
- (в) сертифікація та стандартизація;
- (г) застосування нормативів та лімітів;
- (г) регулювання цін та тарифів;
- (д) надання інвестиційних, податкових чи інших пільг;
- (е) надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Слід також зазначити те, що наведений у чинному законодавстві перелік заходів впливу є загальним. Це означає, що він є настільки широким і містким, динамічним і рухливим, що будь-які спроби закріпити його будуть марними. Перелік тих заходів, за допомогою яких держава може впливати на ті або інші відносини, збільшується постійно. Чим більший ступінь ускладнення в тих або інших відносинах, тим ширший діапазон засобів необхідно буде вжити для того, щоб урегулювати його.

У Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», а саме в розділі III, наведено перелік форм державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій. У цьому нормативно-правовому акті вказано ще декілька додаткових засобів, за допомогою яких держава може впливати на відносини, пов'язані з трансфером технологій. Серед них можна назвати такі:

- (1) державна експертиза технологій;
- (2) державна реєстрація договору про трансфер технологій;
- (3) патентно-кон'юнктурні дослідження у сфері трансферу технологій;
- (4) державна акредитація фізичних та юридичних осіб на право здійснення посередницької діяльності у сфері трансферу технологій.

Як бачимо, наведений перелік можливих засобів державного впливу визначає досить суттєвий рівень регуляторного впливу на відносини, пов'язані з обігом технологій. А це, у свою чергу, вказує на те, що держава в особі своїх уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування є специфічним суб'єктом відносин, пов'язаних з інвестуванням технологій.

Крім того, на нашу думку, немає ніяких перешкод для того, щоб віднести до суб'єктів відносин, пов'язаних з інвестуванням технологій, і тих учасників інвестиційних відносин, які були названі вище і які за своєю суттю можуть бути віднесені до суб'єктів інвестиційних відносин у цілому.

Але існує ціла низка особливостей, на які слід звернути увагу, зважаючи на проблематику цього дослідження. Мова йде про те, хто ж із спеціальних учасників відносин, пов'язаних із трансфером технологій, може стати учасником відносин з їх інвестування. Для того щоб відповісти на це питання, необхідно розглянути, хто саме віднесений чинним законодавством України до цієї категорії. Відповідно до положень ст. 3 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», суб'єктами трансферу технологій є:

- центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, а також інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, які беруть участь у закупівлі, передачі та/або використанні технологій;
- Національна академія наук України і галузеві академії наук, установи науки, освіти, охорони здоров'я та інші установи, де створюються та/або використовуються технології і яким належать майнові права на технології;
- науково-виробничі об'єднання, підприємства, установи й організації незалежно від форми власності, де створюються та/або використовуються технології;
- фізичні особи, які беруть участь у створенні, трансфері та впровадженні технологій, надають інформаційні, фінансові та інші послуги на всіх стадіях просування технологій та їх складових на ринок;
- юридичні та фізичні особи, які є постачальниками складових технологій, що використовуються під час застосування технологій, які пропонуються до трансферу;
- юридичні та фізичні особи, що надають технічні послуги, пов'язані із застосуванням технологій;
- технологічні брокери.

Крім цього, в чинному нормативно-правовому полі використовується терміносполука — виконавець технології. Таке формулювання на сьогодні дає можливість певним чином захистити статус авторів технології. Але його існування в такій редакції і в такому обсязі, що зараз у нього вкладається, з нашого погляду, є недоціль-

ним. Так, право інтелектуальної власності дозволяє захистити окремі елементи досліджуваного об'єкта і, відповідно, їх творцю отримати статус автора таких об'єктів. Але ж технологія може в собі містити і ті об'єкти, які вже не зможе захистити вказана галузь права через відсутність таких обов'язкових ознак, як, наприклад, новизна та патентоспроможність. У такому разі мова повинна йти саме про автора технології або ж авторів. Поняття «виконавець» є новим для інноваційного права України. Як і для будь-якого нового поняття, процес його введення буде досить проблематичним із точки зору реалізації правових можливостей самих виконавців. На наш погляд, набагато доцільніше було б розглядати його як сукупність складових понять, наприклад: автор, замовник, розробник технології, – вживання яких є більш традиційним для нашого правового поля. Отже, це все говорить про те, що основна мета правового регулювання технології як об'єкта інноваційної діяльності полягає в утворенні за допомогою правових засобів цілісного захисту як технології в цілому, так і окремих її елементів.

Якщо, наприклад, узяти створення технології за договором про проведення науко-дослідних та (або) дослідно-конструкторських робіт, то особисті немайнові права виконавця (мається на увазі не тільки один виконавець, а й можливість того, що їх може бути декілька, та для простоти опису надалі буде вживатися термін «виконавець» в однині) як автора відповідних об'єктів права інтелектуальної власності можуть бути захищені лише на ті елементи технології, які у своєму складі містять ознаки, що дозволяють зареєструвати їх як відповідні об'єкти чи то авторського права, чи права промислової власності тощо. Стосовно технології ж у цілому, то можна говорити лише про майнові права на «технологічний продукт» і на ті елементи, які не можуть бути захищені як інтелектуальний продукт. При цьому не потрібно забувати, що майнові права можуть і не виникати в її безпосереднього творця, саме тому прийнято вживати термін «виконавець технології», хоча, проаналізувавши смислове навантаження цього терміна, можна дійти висновку, що виконавцем технології є тільки та юридична або фізична особа, яка безпосередньо займається впровадження технологій у виробництво в таких базових формах:

- запровадження випуску нової (суттєво вдосконаленої) продукції;
- застосування в традиційному для суб'єкта виробництві нових технологій та/чи обладнання;

- надання інноваційних робіт, послуг;
- змішаний варіант.

Майнові права на технологію за своєю правовою природою схожі на класичне суб'єктивне право власності в цивільному законодавстві. Зміст такого права розкривається через зміст права власника на дії: пряме та безпосереднє володіння річчю; виключне володіння особи річчю, абсолютність влади надається власнику покладанням обов'язку пасивного утримання всіх інших осіб від здійснення дій щодо речі, яка належить власникові; право власності легко пристосовується; володіння власника річчю має правовий характер, тобто не обов'язково пов'язане з фактичним володінням нею. Як бачимо, такий комплекс правомочностей повністю дозволяє власнику технології розпоряджатися нею будь-яким чином. Але виникає питання щодо способів захисту «технологічного продукту» від недобросовісної конкуренції.

На нашу думку, переважне право на втілення технології матиме той її виконавець, який першим встиг зареєструвати її як технологічний проект або ж технологічний продукт чи то в будь-якій іншій формі, що буде передбачена чинним законодавством такою, яка можлива для реєстрації чи передачі (наприклад, це може бути проста реєстрація технології у «фізичному вигляді», тобто змонтована та запроектована), і внести відповідні відомості до Державного реєстру технологій України. При цьому той із виконавців, який встиг це зробити першим, може вимагати від іншого виконавця припинити використання технології та випуск продукції з її допомогою. У свою чергу, така нормативна вимога буде стимулювати виконавців реєструвати свої технології, відповідно, в державі буде точна й достовірна інформація про наявні у виробничій сфері технології, що дасть можливість найпотрібніші з них упроваджувати в економіку України, а тим особам, які бажають оновити своє виробництво за рахунок втілення нових технологічних розробок, достатньо буде отримати інформацію з такого реєстру й укласти відповідні договірні відносини з її безпосереднім творцем.

Усіх суб'єктів, пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій, необхідно поділити відповідно до ролі, яку вони відіграють у ринкових відносинах: на простих (тих, що здійснюють безпосереднє виробництво технологій, і тих, що постачають їх складові частини) та професійних учасників (спеціалізованих та професійних посередників). До професійних суб'єктів слід віднести

технологічних брокерів, юридичних та фізичних осіб, що надають технічні послуги, пов'язані із застосуванням технологій тощо, та відповідні органи державної влади та місцевого самоврядування, на яких покладені обов'язки організувати обіг технологій та/або їх складових на належному рівні розвитку. Наявність нормативно-го закріплення такої класифікації є необхідною передумовою для створення диференційованого правового регулювання відносин, пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій, що в подальшому дозволить застосувати індивідуальні засоби державної підтримки таких учасників і використовувати ефективні важелі господарсько-правового регулювання сфери обігу технологій.

Проаналізувавши наявний перелік суб'єктів трансферу технологій, їх правовий статус та функціональне призначення, найбільш доцільними вважаються такі висновки.

До категорії суб'єктів інвестиційної діяльності, пов'язаної з інвестуванням технологій, можна віднести:

по-перше, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, а також інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, які беруть участь у закупівлі, передачі та/або використанні технологій (у функції саме тих органів державної влади та місцевого самоврядування, через які держава Україна має реалізовувати державну політику в сфері інвестування технологій);

по-друге, Національну академію наук України і галузеві академії наук, установи науки, освіти, охорони здоров'я та інші установи, де створюються та/або використовуються технології і яким належать майнові права на технології (як установи, в яких зосереджено потенційні можливості щодо створення технологій та їх подальшого інвестування);

по-третє, науково-виробничі об'єднання, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, де створюються та/або використовуються технології (як головна категорія реципієнтів інвестицій);

по-четверте, фізичних осіб, які беруть участь у створенні, трансфері та впровадженні технологій (як категорія розробників та авторів технологій).

У свою чергу, до категорії учасників інвестиційних відносин, пов'язаних з інвестуванням технологій, на нашу думку, слід віднести:

- 1) фізичних осіб, що надають інформаційні, фінансові та інші послуги на всіх стадіях просування технологій та їх складових на ринок;

- 2) юридичних та фізичних осіб, які є постачальниками складових технологій, що використовуються під час застосування технологій, які пропонуються до трансферу;
- 3) юридичних та фізичних осіб, що надають технічні послуги, пов'язані із застосуванням технологій;
- 4) технологічних брокерів;
- 5) технологічний парк (технопарк);
- 6) компанії з управління активами.

Відповідно до положень Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», технологічний парк (технопарк) — юридична особа або група юридичних осіб (далі — учасники технологічного парку), що діють згідно із договором про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів для створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків із виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. За своєю суттю це утворення становить собою спеціальний режим здійснення господарської діяльності з упровадження технологій, проте, виходячи з його призначення та можливості функціонування, технопарк має бути віднесений до категорії учасників відносин, пов'язаних з інвестуванням технологій.

Згідно з українським законодавством, компанія з управління активами — це юридична особа, яка здійснює професійну діяльність з управління активами інститутів спільного інвестування на підставі ліцензії, яку видає Комісія з цінних паперів і фондового ринку.

Ця організація здійснює створення інститутів спільного інвестування (ІСІ), а також виконує інші функції, пов'язані з їх «життєдіяльністю», що знаходяться у сфері її управління. Основними функцій таких компаній є:

- розміщення цінних паперів ІСІ; залучення агентів, які розміщують цінні папери серед інвесторів;
- управління активами ІСІ. Після того, як кошти надійшли на рахунок ІСІ, КУА направляє їх на придбання активів для формування структури активів даного ІСІ, що вказана в Інвестиційній декларації;
- аналіз ринку цінних паперів, нерухомості та інших ринків, інструменти яких знаходяться в активах ІСІ;
- пошук нових об'єктів для інвестицій;

- щоденне переоцінювання активів відповідно до коливань цін на ринку;
- оформлення договорів із придбання і продажу активів, підготовка звітності в державні органи, що контролюють роботу КУА;
- здійснення поточної діяльності ІСІ.

Література

1. *Про інвестиційну діяльність*: Закон України від 18 вересня 1991 р. №1560-ХІІ [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 47. — Ст. 646.
2. *Вінник О. М.* Інвестиційне право [Текст] : посібник / О. М. Вінник. — К. : Юрид. думка, 2005. — 568 с.
3. *Актуальні питання господарсько-правового забезпечення інноваційної політики держави* [Текст] : монографія / Д. В. Задахайло, Ю. Є. Атаманова, В. С. Мілаш, Д. К. Александров, О. М. Давидюк та ін. — Х. : СПДФО Вапнярчук Н. М., 2006. — 256 с.
4. *Шишка Р.* Инвестиционное право Украины [Текст] : учеб. пособие / Р. Б. Шишка. — Х. : 2000. — 176 с.
5. *Основи технологій виробництва в галузях народного господарства* [Текст] : навч. посіб. / Є. П. Желібо, Д. В. Анопко, В. М. Буслик та ін. — К. : Кондор, 2005. — 716 с.
6. *Економічна енциклопедія* [Текст] / відп. ред. С. В. Мочерний. — К. : Вид. центр «Академія», 2002. — 952 с.
7. *Система технологій* [Текст] : підручник / М. В. Остапчук, Л. В. Сердюк, Л. К. Овсянникова. — К. : Центр учбов. літ-ри, 2007. — 368 с.
8. *Антонюк Л. Л.* Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації [Текст] / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. — К. : КНЕУ, 2003. — 394 с.
9. *Большая советская энциклопедия* [Текст] : в 30 т. — 3-е. изд. / гл. ред. А. М. Прохоров.— М. : Сов. энциклопедия, 1976. — Т. 25. — 573 с.
10. *Словарь русского языка: 70 000 слов* [Текст] / ред. Н. Ю. Шведова. — М. : Рус. яз., 1991. — 917 с.
11. *Стабников В.Н.* Общая технология пищевых продуктов [Текст] / В. Н. Стабников, Н. В. Остапчук. — К. : Вища шк., 1980. — 327 с.

12. Новый тлумачний словник української мови [Текст] : в 4 т. / уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко. — К. : Аконіт, 2000. — Т. 4 : (РОБ–Я). — 2000. — 198 с.
13. *Советский* энциклопедический словарь [Текст] / гл. ред. А. М. Прохоров. — М. : Сов. энциклопедия, 1989. — 1632 с.
14. *Пашута М. Т.* Інновації: понятійно-термінологічний апарат, економічна сутність та шляхи стимулювання [Текст] / М. Т. Пашута, О. М. Шкільнюк. — К. : Центр навч. літ-ри, 2005. — 118 с.
15. *Деречин В. В.* Система технологій [Текст] : підручник / В. В. Деречин, О. В. Богомолів, Є. І. Хреновський — К. : Центр учбової л-ри, 2007. — 368 с.
16. *Денисюк В. А.* Напрямки розвитку венчурного фінансування в країнах ЄС та актуальність їх використання в Україні [Текст] / В. А. Денисюк, О. В. Красовська // Проблеми науки. — 2002. — № 11. — С. 9–20.
17. *Инновационный* менеджмент [Текст] / П. И. Завлин, А. К. Казанцев, Л. Э. Миндель и др.; под ред. П. И. Завлина. — М. : СУМСК, 1998. — 568 с.
18. *Инновационный* менеджмент [Текст] / С. Д. Ильенкова, Л. М. Голберг, С. Ю. Ягудин и др.; под ред. С. Д. Ильенковой. — М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — 327 с.
19. *Титов В. В.* Трансфер технологій [Електронний ресурс] / В. В. Титов. — Режим доступу : <http://www.metodolog.ru/00384/annot.htm>. — Заголовок з екрана.
20. *Степанов В. В.* Правовая охрана технологій [Електронний ресурс] / В. В. Степанов. — Режим доступу : http://www.russianlaw.net/law/doc/a133_1.htm. — Заголовок з екрана.
21. *Проблемы* реализации авторских прав в сети Интернет [Електронний ресурс] / В. Наумов. — Режим доступу : <http://www.russianlaw.net/law/doc/a09.htm>. — Заголовок з екрана.
22. *Интернет*: новые горизонты авторского права. Новые юридические проблемы и уникальные методы защиты авторских прав [Електронний ресурс] / В. Наумов. — Режим доступу : <http://www.internit.ru/1999/bs99/0011.html>. — Заголовок з екрана.
23. *Про державне* регулювання діяльності у сфері трансферу технологій [Текст] : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 45. — Ст. 434.
24. *Про Загальнодержавну* комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій [Текст] : Закон України від 09 квітня

- 2004 р. № 1676-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 32. — Ст. 84.
25. *Кудрявцева В. В.* Проект інвестиційного кодексу України: місце в системі господарського законодавства [Текст] / В. В. Кудрявцева // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 6 — С. 81–84.
26. *Атаманова Ю. Є.* Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави [Текст] : монографія / Ю. Є. Атаманова. — Х. : ФІНН, 2008. — 424 с.
27. *Право інтелектуальної власності* [Текст] : Академ. курс : підручник для студ. вищ. навч. закладів / О. А. Підпригора, О. Б. Бутнік-Сіверський, В. С. Дроб'язко, П. П. Крайнев та ін.; під ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. — К. : Концерн «Видавн. Дім «Ін Юре», 2002. — 672 с.
28. *Правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні: питання теорії та практики* [Текст] / О. Д. Святоцький, П. П. Крайнев, С. Ф. Ревуцький — К. : Концерн «Видавн. дім «Ін Юре», 2003. — 80 с.
29. *Погуляєв С. Ю.* Передача технології як вклад в просте товариство [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12:00:03 / С. Ю. Погуляєв. — Харків, 2002. — 19 с.
30. *Бабаєв В.* Види об'єктів інтелектуальної собственисти в інноваційній діяльності [Текст] / В. Бабаєв // Підприємництво, господарство і право. — 2003. — № 9. — С. 68–71.
31. *Атаманова Ю. Є.* Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України [Текст] : монографія / Ю. Є. Атаманова. — Х. : Факт, 2006. — 256 с.
32. *Жорнокуй Ю.* Інвестиційне право [Текст] : посібник / Ю. М. Жорнокуй. — Х.: Східно-регіональн. центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2011. — 192 с.
33. *Коссак В.* Іноземні інвестиції в Україні (цивільно-правовий аспект) [Текст] : монографія / В. Коссак. — Львів : Центр Європи, 1996. — 216 с.
34. Про інноваційну діяльність [Текст] : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 36. — Ст. 266.